

แนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น: กรณีศึกษา อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Conservation Guidelines of Modern Architecture: Case Study
Building 23, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phranakhon Rajabhat University

มงคลรัตน์ ทิพย์จันทร์

นักศึกษา สาขาสถาปัตยกรรมยั่งยืนและสิ่งแวดล้อม
คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

E-mail: mongkhonrat.g721@pnru.ac.th

ธนาวุฒิ ขุนทอง

อาจารย์ประจำสาขาสถาปัตยกรรมยั่งยืนและสิ่งแวดล้อม
คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

E-mail: tkunt_2002@hotmail.com

ศุภลักษณ์ ใจเรือง

อาจารย์ประจำสาขาสถาปัตยกรรมยั่งยืนและสิ่งแวดล้อม
คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

E-mail: j.supalux@gmail.com

Mongkhonrat Tipjan

Student, Program in Sustainable Architecture and
Environment Industrial Technology, Phranakhon Rajabhat University

Thanawuth Khunthong

Lecturer, Program in Sustainable Architecture and
Environment Industrial Technology, Phranakhon Rajabhat University

Supalux Jairung

Lecturer, Program in Sustainable Architecture and
Environment Industrial Technology, Phranakhon Rajabhat University

รับเข้า: 26 สิงหาคม 2564 แก้ไข: 26 กันยายน 2564 ตอบรับ: 16 ตุลาคม 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์นในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ตามหลักเกณฑ์ Docomomo International โดยบันทึกข้อมูลอาคารในแบบสำรวจตามหลักเกณฑ์ Docomomo International ลงในไมโครฟิชซึ่ง

จากการวิเคราะห์ประเมินอาคาร พบว่า อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เป็นอาคารประเภทสถานการศึกษา: EDC (Education) มีการปกป้องคุ้มครองโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2514 โดยกองพัฒนาอาคารกรมการฝึกหัดครู เป็นผู้ออกแบบ แรกเริ่มเป็นอาคารสำนักงาน ชื่ออาคารเดิมว่า “อาคารอำนวยการและมนุษยศาสตร์” ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ต่อมาได้ส่งมอบให้สถาบันราชภัฏพระนคร ตามมติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2540 ปัจจุบันใช้เป็นอาคารเรียน โครงสร้าง คสล. 3 ชั้น มีพื้นที่ใช้สอย 3,654.75 ตารางเมตร การประเมินคุณค่าเป็นอาคารที่มีลักษณะของสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น ออกแบบสอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ มีการออกแบบเพื่อระบายอากาศและการรับแสงธรรมชาติที่ดี แฉกกันแดดของอาคาร มีออกแบบลักษณะโครงสร้างเปลือกบางพับจีบ พบว่า วัสดุและระบบการก่อสร้างที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นแผงคอนกรีตเสริมเหล็กหล่อในที่ โดยสอดคล้องกับวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้างในสมัยนั้น จึงดูเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นสวยงาม ตามแบบโมเดิร์นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ เพื่อบันทึกไมโครฟิชซึ่ง เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ในการศึกษาอาคารในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 โดยมีการเผยแพร่ในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล ทำการบันทึกเป็นฐานข้อมูล ลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ ตามแบบฟอร์ม DOCOMOMO THAILAND และเผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://www.docomomothailand.org/index.html> เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ และความภาคภูมิใจ หวังแพร่ตรึงในคุณค่าการอนุรักษ์อาคารที่ส่งผ่านถึงคนรุ่นหลังต่อไป

คำสำคัญ: แนวทางอนุรักษ์ การอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น

Abstract

The objective of this research was intended for historical preservation Building 23, Faculty of Humanities and Social Sciences Phranakhon Rajabhat University was an modern architecture in the 20th century. The survey research process followed Docomomo International guidelines and record building data in micro-phishing.

An analysis of building assessment found that Building 23, Faculty of Humanities and Social Sciences Phranakhon Rajabhat University was an educational building: EDC

(Education) protected by Phranakhon Rajabhat University. Construction was completed in 1971 by the Building Development Division of Teacher Training Department, as a designer. Initially it was an office building. The building was originally named “Administration and Humanities Building” of Srinakharinwirot University. Later it was handed over to the Rajabhat Phranakhon Institute. According to the Cabinet Resolution, B.E. 2514. It is currently used as a school building, a 3-storey ferro-cement structure with a usable area of 3,654.75 square meters. A building appraisal was modern architecture style, designed in accordance with the climate. It was designed for ventilation and good natural light, building sun panel and had a pleated thin shell structure appearance design. It was found that most of the materials and construction systems appearing were cast iron reinforced concrete panels in the area in accordance with the materials and construction technology of that time. So it looks unique and beautiful according to the modern style that is worth preserving to record micro-phishing to be a learning resource for the study of buildings in the 20th century. It was distributed in digital file format, saved it as a database, disseminating online networks according to the Docomomo Thailand form and disseminating it on the website “<http://www.docomomothailand.org/index.html>” for the benefit of learning and pride, cherishing, awareness of the value of preserving buildings that are passed on to future generations.

Keywords: conservation guidelines, conservation, modern architecture

บทนำ

อาคารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (อาคารหมายเลข 23) เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2513 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2514 เป็นอาคารประเภทสถานการศึกษา: EDC (Education) ที่ออกแบบโดยกองพัฒนาอาคาร กรมการฝึกหัดครู ที่ไม่เหมือนกับวิทยาลัยครูแห่งอื่น ๆ ลักษณะอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กมีความสูง 3 ชั้น มีพื้นที่ใช้สอยรวม 3,654.75 ตารางเมตร วัตถุประสงค์ใช้เป็นอาคารบริหารของวิทยาลัยวิชาการศึกษาพระนคร และอาคารเรียน สร้างด้วยเงินงบประมาณแผ่นดิน ปี พ.ศ. 2513 เป็นเงินรวม 3,500,000 บาท โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ได้รับการโอนคืนจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อ พ.ศ. 2545 แล้ว มหาวิทยาลัยฯ ได้ออกแบบทำการปรับปรุงครั้งใหญ่ ในทุกระบบ เช่น ระบบไฟฟ้า หอรั้วน้ำ-ส้วม ระบบประปา สุขาภิบาล ทาสีอาคาร แล้วเสร็จ เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2547

โดยอาคารมีการจัดวางผังอาคาร ด้านหน้าอาคารหันเข้าพื้นที่ลานจอดรถในทางทิศใต้ซึ่งรับแสงแดดตลอดทั้งวัน ส่วนทิศเหนือเป็นด้านที่รับมุมมองจากอาคารด้านหลัง จึงมีแสงกันแดดแบบโครงสร้างเปลือกบางพับจีบที่ล้อกันกับด้านทิศใต้ ด้านข้างติดกับทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นผนังทึบประดับด้วยผนังทรายล้างทั้งสองด้าน การวางตัวอาคารยังสอดคล้องกับการรับลมธรรมชาติที่จะมาทางทิศเหนือและทิศใต้ตรงตามทฤษฎีการออกแบบอาคารในภูมิอากาศร้อนชื้น

การวิจัยมีแนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น: กรณีศึกษา อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยมีการเผยแพร่ในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล ทำการบันทึกเป็นฐานข้อมูล ลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ตามแบบฟอร์ม Docomomo Thailand เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ และความภาคภูมิใจหวงแหนตระหนักในคุณค่าการอนุรักษ์อาคารที่ส่งผ่านถึงคนรุ่นหลังต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อการอนุรักษ์อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ตามหลักเกณฑ์ Docomomo International

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา “แนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น: กรณีศึกษา อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร” มุ่งศึกษาแนวคิด หรือทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อาคารกรณีศึกษา ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ตามสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น โดยดำเนินตามขั้นตอนการอนุรักษ์ ตามแนวคิด หรือทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้านประวัติมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ประวัติอาคารกรณีศึกษา (อาคาร 23) ศึกษาทฤษฎีการอนุรักษ์ งานสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์นตามหลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand โดยยังศึกษาด้านภูมิศาสตร์ เทคโนโลยีการก่อสร้าง รูปแบบแสงกันแดด และกฎหมายข้อบังคับการอนุรักษ์อาคาร ตามแนวทางการเข้าสำรวจเก็บข้อมูลอาคาร เพื่อศึกษารูปแบบอาคารในสมัยโมเดิร์นของไทย (พ.ศ. 2475–2514) บันทึกแบบฟอร์มฐานข้อมูลงานสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์นตามหลักเกณฑ์ Docomomo THAILAND ทฤษฎีการประเมินคุณค่างานสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์นตามหลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand หลักเกณฑ์ไมโครฟิซิกซ์ การบันทึกเป็นฐานข้อมูลแบบดิจิทัลเผยแพร่เป็นแหล่งเรียนรู้ผ่านเครือข่ายออนไลน์ Docomomo Thailand

การศึกษาด้านภูมิศาสตร์

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกแบบสถาปัตยกรรมในเขตร้อนชื้น โดยแบ่งเป็น 4 อย่าง ได้แก่ (กิจชัย จิตจรรวนิช, 2544)

1. คนและความต้องการ
2. ลักษณะภูมิอากาศ
3. วัสดุและวิธีการก่อสร้าง
4. ปัจจัยอื่น ๆ

การศึกษาเทคโนโลยีการก่อสร้าง

งานก่อสร้าง หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทางเทคนิค” นี้อาจสะท้อนถึงจุดยืนของกลุ่มวิชาชีพสถาปนิกในสายตาของประชาชนทั่วไป ในทางกลับกันคุณค่าทางสุนทรียภาพของงานสถาปัตยกรรมดังกล่าว อาจเป็นดัชนีบ่งชี้ถึงจริยธรรมและมโนธรรมของกลุ่มผู้ปฏิบัติวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับงานก่อสร้างโดยรวม อีกทั้งยังชี้ให้เห็นถึงทัศนคติที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มผู้ปฏิบัติวิชาชีพทั้งหมดกับผู้ใช้อาคารหรือประชาชนทั่วไปในแต่ละสังคม พร้อมกับตั้งคำถาม ถึงเส้นทางของวัฒนธรรมทางเทคนิคในแวดวงวิชาชีพสถาปนิกไทย ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน คุณลักษณะเทคนิคที่เคยเป็นส่วนเติมเต็มสุนทรียภาพให้กับงานสถาปัตยกรรมจะกลายเป็นเพียงส่วนเกินที่ไม่ได้มีความจำเป็นอีกต่อไป (ศรีศักดิ์ พัฒนาศิน, 2550)

การศึกษารูปแบบผังกันแดด

การศึกษาแนวความคิดและรูปแบบผังกันแดดในงานสถาปัตยกรรมของไทย จากแบบสถาปัตยกรรมอาคารกรณีศึกษา ประกอบกับการสำรวจอาคาร โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย (กฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา, 2563)

1. ประเภทของการกันแดด
2. ตำแหน่งของผังกันแดด
3. ภาษาสถาปัตยกรรม

การศึกษากฎหมายข้อบังคับการอนุรักษ์อาคาร

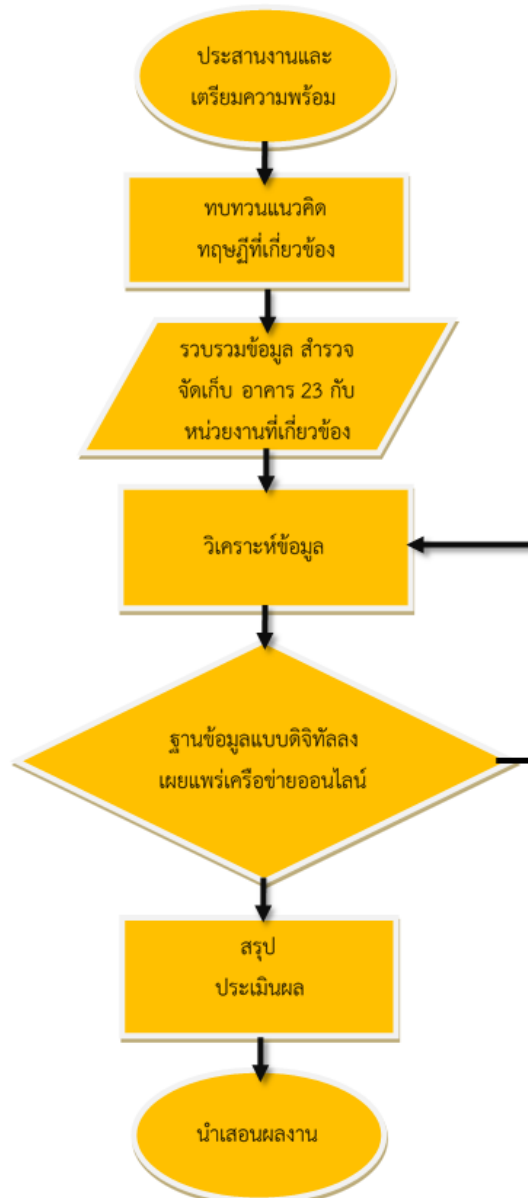
กฎหมายและระเบียบข้อบังคับมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์อาคารในฐานะเป็นกลไกของรัฐที่ทำหน้าที่ปกป้อง คุ้มครอง รักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และกำกับดูแลให้เจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดก็ตามที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อาคารสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการอนุรักษ์อาคารอย่างเป็นรูปธรรม (อภิชาติ อวจำปา, 2556)

อาคารอนุรักษ์ส่วนใหญ่สร้างมาก่อนการมีกฎหมายควบคุมอาคารในปัจจุบัน ในขั้นตอนการปรับปรุงอาคารอนุรักษ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงให้สามารถรองรับการใช้งานในปัจจุบัน จึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมอาคาร เพื่อการใช้งานที่เหมาะสม (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2559)

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมอาคาร ที่เป็นกฎหมายแม่บทและกฎหมายลูก ในส่วนของกฎหมายแม่บทจะให้ข้อกำหนดในลักษณะกว้าง ๆ ไม่มีรายละเอียด ได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ส่วนกฎหมายที่มีการกำหนดรายละเอียดนั้นจะอยู่ที่ส่วนของกฎหมายลูกแทน ได้แก่ กฎกระทรวงและข้อบัญญัติท้องถิ่น (อภิชาติ อวจำปา, 2556)

วิธีการวิจัย

แนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น: กรณีศึกษา อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ตามหลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand โดยบันทึกเป็นฐานข้อมูลแบบดิจิทัลลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ โดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยแบบสำรวจ โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. การประสานงาน และเตรียมความพร้อม เป็นกระบวนการเริ่มต้นของการดำเนินงานเพื่อเป็นการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยประสานไปยังกองอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เพื่อขอข้อมูลอาคารกรณีศึกษา ในการเตรียมการจัดทำการสำรวจพื้นที่

2. แนวคิดหรือทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การทบทวนแนวคิดเพื่อการศึกษาค้นคว้าและสังเคราะห์ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะทำการศึกษา เพื่อชี้ให้เห็นสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ของอาคารกรณีศึกษา

3. การสำรวจและรวบรวมข้อมูล ทำการสำรวจพื้นที่ ขั้นตอนการศึกษาประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร และพื้นที่อาคาร เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐาน อันเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนการอนุรักษ์ ทั้งยังทราบถึงคุณค่าของอาคารในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างครบถ้วน โดยทำการพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตอบสนองกรอบแนวความคิด อาคารกรณีศึกษาที่อยู่ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นการแปลงค่าข้อมูลให้อยู่ในรูปผลลัพธ์ มาตีความเปรียบเทียบกับทฤษฎีที่ผู้วิจัยเลือก กำหนดไว้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลอาคารกรณีศึกษา เพื่อเป็นขั้นตอนการอนุรักษ์อาคารกรณีศึกษา

5. การเก็บข้อมูลขั้นตอน การเก็บข้อมูลอาคารกรณีศึกษา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยเป็นการเก็บภาพถ่ายอาคารกรณีศึกษา และข้อมูลประวัติอาคารกรณีศึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินคุณค่าตามหลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand โดยทำการบันทึกเป็นฐานข้อมูลแบบดิจิทัลลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ตามทฤษฎีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ งานสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น

7. การสรุปและประเมินผลบันทึกไมโครฟิชซึ่งเป็นฐานข้อมูลแบบดิจิทัลลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ตามแบบฟอร์ม Docomomo Thailand

ตารางที่ 1 สรุปการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

วัตถุประสงค์	ขั้นตอนการดำเนินงาน
เพื่อการอนุรักษ์อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ตามหลักเกณฑ์ Docomomo International	ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานการอนุรักษ์อาคารกรณีศึกษาที่อยู่ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20
	ขั้นตอนที่ 2 การสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานตามหลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand
	ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำบันทึกเป็นฐานข้อมูล ลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ตามแบบฟอร์ม DOCOMOMO THAILAND

ผลการวิจัย

การวิจัยแนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น: กรณีศึกษา อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อการอนุรักษ์อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เป็น

สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ตามหลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand โดยบันทึกเป็นฐานข้อมูลแบบดิจิทัลลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ โดยแบ่งการดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานการอนุรักษ์อาคารกรณีศึกษาที่อยู่ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20

1.1 ที่ตั้งอาคารกรณีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เลขที่ 9 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220 พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 162 ไร่ มีอาคารทั้งสิ้น 66 อาคาร สามารถแยกประเภทของอาคารเป็นช่วงยุคสมัยศตวรรษที่ 20 พ.ศ. 2475–2514 และอาคารหลังยุคสมัยโมเดิร์น โดยพิกัดอาคารกรณีศึกษา $13.878601^{\circ}\text{N}, 100.589891^{\circ}\text{E}$ และอาคารมีความสูง 3 ชั้น พื้นที่ใช้สอยรวม 3,654.75 ตารางเมตร

ภาพที่ 2 แผนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

2. การสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานตามหลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand

2.1 ประวัติความเป็นมาของอาคาร เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2513 แล้วเสร็จ ในปี พ.ศ. 2514 แรกเริ่มเป็นอาคารสำนักงานโดยมีชื่ออาคารเดิมว่า “อาคารอำนวยการและมนุษยศาสตร์” ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ต่อมามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ส่งมอบอาคารให้แก่ สถาบันราชภัฏพระนคร ตามมติคณะรัฐมนตรี ในการประชุมเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2540 ปัจจุบันได้ใช้เป็นอาคารเรียนคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

2.2 การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาคารหลังจากก่อสร้าง เมื่อมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครได้รับการโอนคืนจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อ พ.ศ. 2545 แล้ว มหาวิทยาลัยได้ออกแบบทำ

การปรับปรุงครั้งใหญ่ในทุกระบบ เช่น ระบบไฟฟ้า ห้องน้ำ-ส้วม ระบบประปา สุขาภิบาล ทาสีอาคาร ซึ่งแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินเป็นเงิน 7,165,650 บาท

2.3 อาคารที่แสดงถึงลักษณะของยุคโมเดิร์น ซึ่งได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ มีการออกแบบเพื่อระบายอากาศ และการรับแสงธรรมชาติที่ดี แผงกันแดดของอาคาร มีลักษณะโครงสร้างเปลือกบางพับจีบ พบว่า วัสดุและระบบการก่อสร้างที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นแผงคอนกรีตเสริมเหล็กหล่อในที่ โดยสอดคล้องกับวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้างในสมัยนั้น จึงดูเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นสวยงาม ตามแบบโมเดิร์นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และยังประโยชน์ต่อการเรียนรู้ความภาคภูมิใจหวงแหนตระหนักในคุณค่าการอนุรักษ์อาคาร ต่อเจ้าหน้าที่ อาจารย์ นักศึกษาปัจจุบันศิษย์เก่า และประชาชนในชุมชนรอบมหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3 แผงกันแดดที่ดูเป็นเอกลักษณ์ของอาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ภาพที่ 4 เทคโนโลยีด้านการออกแบบโครงสร้าง การระบายอากาศและการรับแสงธรรมชาติที่ดีของอาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

3. การจัดทำการบินทิกเป็นฐานข้อมูล ลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ตามแบบฟอร์ม DOCOMOMO THAILAND

3.1 เมื่อเปรียบเทียบเกณฑ์ไมโครฟิชซึ่งแล้ว พบว่า อาคารคงคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ เป็น
แหล่งการเรียนรู้ในการศึกษาอาคาร ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 โดยมีการเผยแพร่ในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล
ทำการบันทึกเป็นฐานข้อมูล ลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ตามแบบฟอร์ม DOCOMOMO THAILAND
และเผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://www.docomomothailand.org/index.html> เพื่อเป็นประโยชน์ต่อ
การเรียนรู้และอนุรักษ์อาคาร ดังภาพที่ 5

อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ชื่อ (Name)	อาคารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (อาคาร 23)
ชื่อดั้งเดิม (Original Name)	อาคารอำนวยการและมนุษยศาสตร์ : BK 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ที่ตั้ง (Location)	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เลขที่ 9 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220
พิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS Coordinate)	พิกัด 13.878601°N, 100.589891°E
ประเภทของอาคารปัจจุบัน (Current typology)	อาคารเรียนของมหาวิทยาลัย: EDC (Education)
ประเภทของอาคารเมื่อแรกสร้าง (Original typology)	อาคารสำนักงาน: EDC (Education)
การปกป้องคุ้มครอง (State of protection)	กองอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ปีที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ (Year of completion of construction)	พ.ศ. 2514
ผู้ออกแบบ (Architectural designer)	กองพัฒนาอาคาร กรมการมหาดไทย
ประวัติความเป็นมาของอาคาร (History of buildings)	เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2513 แล้วเสร็จ ในปี พ.ศ. 2514 แรกเริ่มเป็นอาคารสำนักงานโดยมีชื่ออาคารเดิมว่า “อาคาร อำนวยการและมนุษยศาสตร์” ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ต่อมาทางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ส่งมอบอาคารให้แก่ สถาบันราชภัฏพระนคร ตามมติคณะรัฐมนตรี ในการประชุมเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2540 ปัจจุบันได้ใช้เป็นอาคารเรียนคณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาคารหลังจาก ก่อสร้าง (Summary of important changes after completion)	เมื่อมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครได้รับการโอนคืน จากมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อ พ.ศ. 2545 แล้ว มหาวิทยาลัยได้ออกแบบ ทำการปรับปรุงครั้งใหญ่ ในทุก ระบบ เช่น ไฟฟ้า, ท่อน้ำ-ส้วม, ระบบประปา, สุขาภิบาล, ทาสีอาคาร แล้วเสร็จ เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินเป็นเงิน 7,165,650 บาท
ลักษณะของอาคาร (Building character)	มีความสูง 3 ชั้น มีพื้นที่ใช้สอยรวม 3,654.75 ตารางเมตร
การประเมิน (Evaluation)	การประเมินผลทั่วไป เป็นอาคารที่แสดงถึงลักษณะของยุคโมเดิร์น ซึ่งได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ มีการระบาย อากาศและการรับแสงธรรมชาติที่ดี มีการออกแบบผนังกันแดดให้ดู เป็นเอกลักษณ์ของอาคาร อาคารมีความโดดเด่นสวยงามแบบโมเดิร์น ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์
เอกสารอ้างอิง (Reference)	- โครงการออกแบบสำรวจและจัดทำผังแม่บท มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนคร วันที่ 29 กรกฎาคม 2554 - การพัฒนาทางกายภาพด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สรุปข้อมูลอาคารทั้งหมด (กอง อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม) วันที่ 3 สิงหาคม 2561

ภาพที่ 5 แบบฟอร์มฐานข้อมูล DCOMOMO THAILAND

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์นของไทย (พ.ศ. 2475–2514) ซึ่งมีความสำคัญของอาคาร
กรณีศึกษาที่แสดงถึงลักษณะการออกแบบที่สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ และยังมีเอกลักษณ์ที่แฝงกัน
แต่ของอาคาร ตามหลักเกณฑ์การประเมิน Docomomo International และ Docomomo Thailand
เมื่อเปรียบเทียบเกณฑ์ไมโครฟิซิกส์แล้ว พบว่า อาคารคงคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ และความภาคภูมิใจของ
ชนชั้นชนในคุณค่าการอนุรักษ์อาคาร ต่อเจ้าหน้าที่ อาจารย์ นักศึกษาปัจจุบัน ศิษย์เก่า และ
ประชาชนในชุมชนรอบมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ในการศึกษาอาคาร ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20
โดยมีการเผยแพร่ในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล ทำการบันทึกเป็นฐานข้อมูล เผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ตาม
แบบฟอร์ม DOCOMOMO THAILAND และเผยแพร่ใน เว็บไซต์ <http://www.docomomothailand.org/index.html> ซึ่งการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เป็นสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ตาม
หลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand โดยบันทึกเป็นฐานข้อมูลแบบ
ดิจิทัลลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์

การวิจัยนี้จึงเป็นแนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น: กรณีศึกษา อาคาร 23 คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เป็นสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น ในยุคสมัย
ศตวรรษที่ 20 ตามหลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand โดยบันทึก
เป็นฐานข้อมูลแบบดิจิทัลลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ โดยแบ่งการดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลเป็น 3
ขั้นตอน คือ การสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานการอนุรักษ์อาคารกรณีศึกษาที่อยู่ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 การ
สังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานตามหลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand
และการจัดทำทำการบันทึกเป็นฐานข้อมูล ลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ตามแบบฟอร์ม DOCOMOMO
THAILAND เมื่อเปรียบเทียบเกณฑ์ไมโครฟิซิกส์แล้ว พบว่า อาคารคงคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ เป็นแหล่ง
การเรียนรู้ในการศึกษาอาคาร ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 โดยมีการเผยแพร่ในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล ทำการ
บันทึกเป็นฐานข้อมูล ลงเผยแพร่เครือข่ายออนไลน์ตามแบบฟอร์ม DOCOMOMO THAILAND และ
เผยแพร่ในเว็บไซต์ <http://www.docomomothailand.org/index.html> เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการ
เรียนรู้และอนุรักษ์อาคาร

ตารางที่ 2 แบบฟอร์มฐานข้อมูล DOCOMOMO THAILAND เผยแพร่เครือข่ายออนไลน์

อาคารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (อาคาร 23) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ชื่อ (Name)	อาคารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (อาคาร 23)
ชื่อดั้งเดิม (Original Name)	อาคารอำนวยการและมนุษยศาสตร์ : BK 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ที่ตั้ง (Location)	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เลขที่ 9 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220
พิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS Coordinate)	พิกัด 13.878601°N, 100.589891°E
ประเภทของอาคารปัจจุบัน (Current typology)	อาคารเรียนของมหาวิทยาลัย: EDC (Education)
ประเภทของอาคารเมื่อแรกสร้าง (Original typology)	อาคารสำนักงาน: EDC (Education)
การปกป้องคุ้มครอง (State of protection)	กองอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ปีที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ (Year of completion of construction)	พ.ศ. 2514
ผู้ออกแบบ (Architectural designer)	กองพัฒนาอาคาร กรมการฝึกหัดครู
ประวัติความเป็นมาของอาคาร (History of buildings)	เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. 2513 แล้วเสร็จ ในปี พ.ศ. 2514 แรกเริ่มเป็นอาคารสำนักงานโดยมีชื่ออาคารเดิมว่า “อาคาร อำนวยการและมนุษยศาสตร์” ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ต่อมาทางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ส่งมอบอาคารให้แก่ สถาบันราชภัฏพระนคร ตามมติคณะรัฐมนตรี ในการประชุมเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2540 ปัจจุบันได้ใช้เป็นอาคารเรียนคณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาคารหลังจาก ก่อสร้าง (Summary of important changes after completion)	เมื่อมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครได้รับการโอนคืน จากมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อ พ.ศ. 2545 แล้ว มหาวิทยาลัยได้ออกแบบ ทำการปรับปรุงครั้งใหญ่ ในทุก ระบบ เช่น ไฟฟ้า, ห้องน้ำ-ลิ้น, ระบบประปา, สุขาภิบาล, ทาสีอาคาร แล้วเสร็จ เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินเป็นเงิน 7,165,650 บาท
ลักษณะของอาคาร (Building character)	มีความสูง 3 ชั้น มีพื้นที่ใช้สอยรวม 3,654.75 ตารางเมตร
การประเมิน (Evaluation)	การประเมินผลทั่วไป เป็นอาคารที่แสดงถึงลักษณะของยุคโมเดิร์น ซึ่งได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ มีการระบาย อากาศและการรับแสงธรรมชาติที่ดี มีการออกแบบผนังกันแดดให้ดู เป็นเอกลักษณ์ของอาคาร อาคารมีความโดดเด่นสวยงามแบบโมเดิร์น ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์
เอกสารอ้างอิง (Reference)	- โครงการออกแบบสำรวจและจัดทำผังแม่บท มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนคร วันที่ 29 กรกฎาคม 2554 - การพัฒนาทางกายภาพด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สรุปข้อมูลอาคารทั้งหมด (กอง อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม) วันที่ 3 สิงหาคม 2561

อภิปรายผล

การสำรวจฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของอาคารกรณีศึกษาและได้ประโยชน์ทางสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ตามหลักเกณฑ์ Docomomo International และ Docomomo Thailand ที่อยู่ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2475–2514 ของอาคารเรียนในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มีอาคารในช่วงยุคสมัยโมเดิร์นหลายอาคาร โดยจะได้จัดทำฐานข้อมูลลงในไมโครฟิชซึ่งเพื่อทำการเผยแพร่เอกลักษณ์ที่แฝงกันแต่แบบโครงสร้างเปลือกบางพับจีบของอาคาร ตรงตามทฤษฎีการออกแบบอาคารในภูมิอากาศร้อนชื้น ที่มีความโดดเด่นสวยงามตามแบบโมเดิร์นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และความภาคภูมิใจหวงแหนตระหนักในคุณค่าการอนุรักษ์อาคาร ต่อเจ้าหน้าที่ อาจารย์ นักศึกษาปัจจุบัน ศิษย์เก่า และประชาชนในชุมชนรอบมหาวิทยาลัย เพื่อส่งผ่านถึงคนรุ่นหลังต่อไป โดยสอดคล้องกับการวิจัยการศึกษาด้านภูมิศาสตร์ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกแบบสถาปัตยกรรมในเขตร้อนชื้น (กิจชัย จิตขจรวานิช, 2544) และยังมีการศึกษาเทคโนโลยีการก่อสร้าง ถึงเส้นทางของวัฒนธรรมทางเทคโนโลยีในแวดวงวิชาชีพสถาปนิกไทย ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน คุณลักษณะเทคโนโลยีที่เคยเป็นส่วนเดิมเต็มสมบูรณ์ภาพให้กับงานสถาปัตยกรรม (ศรีศักดิ์ พัฒนาศิน, 2550) ประกอบกับการศึกษารูปแบบแผนผังกันแดดถึงแนวความคิดและรูปแบบแผนผังกันแดดในงานสถาปัตยกรรมของไทยจากแบบสถาปัตยกรรมอาคารกรณีศึกษา (กฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา, 2563) และเพิ่มเติมการศึกษากฎหมายข้อบังคับการอนุรักษ์อาคารมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์อาคาร ในฐานะเป็นกลไกของรัฐที่ทำหน้าที่ปกป้อง คุ้มครอง รักษาบรรดาก้าววัฒนธรรมและกำกับดูแล ให้เจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดก็ตามที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อาคารสามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการอนุรักษ์อาคารอย่างเป็นรูปธรรม (อภิชาติ อวจำปา, 2556)

โดยอาคารอนุรักษ์ส่วนใหญ่สร้างมาก่อนการมีกฎหมายควบคุมอาคารในปัจจุบัน ในขั้นตอนการปรับปรุงอาคารอนุรักษ์ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการปรับปรุงให้สามารถรองรับการใช้งานในปัจจุบัน จึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมอาคาร เพื่อการใช้งานที่เหมาะสม (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2559) และยังเพิ่มเติมข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมอาคาร ที่เป็นกฎหมายแม่บทและกฎหมายลูก ในส่วนของกฎหมายแม่บทจะให้ข้อกำหนดในลักษณะกว้าง ๆ ไม่มีรายละเอียด ได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 ส่วนกฎหมายที่มีการกำหนดรายละเอียดนั้นจะอยู่ที่ส่วนของกฎหมายลูกแทน ได้แก่ กฎกระทรวงและข้อบัญญัติท้องถิ่น (อภิชาติ อวจำปา, 2556)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

สืบเนื่องจากการศึกษาแนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น: กรณีศึกษา อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ได้ทำการวิเคราะห์และสำรวจข้อมูลอาคารจากสถานที่จริง ได้ข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการ ตลอดจนผลของการวิจัยดังนี้

1. ควรส่งเสริมการจัดทำข้อมูลอาคารในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ที่มีอาคารในช่วงยุคสมัยโมเดิร์นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

2. ควรส่งเสริมการจัดทำประวัติอาคารและความเป็นมา เพื่อเก็บไว้ให้คนคว้าและศึกษาข้อมูลอาคารต่าง ๆ ที่อยู่ในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปเพื่อให้การวิจัยแนวทางอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์น: กรณีศึกษา อาคาร 23 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยการดำเนินการไปยังอาคารอื่น ๆ ที่สามารถจัดทำข้อมูลประวัติอาคารในยุคสมัยศตวรรษที่ 20 ตลอดจนการเสนอไปยังหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการทำข้อมูลประวัติอาคารที่อยู่ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2475-2514 เพื่อตอบสนองต่อการจัดทำประวัติอาคารที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และอนุรักษ์อาคารที่ส่งผ่านถึงคนรุ่นหลังต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา. (2563). แนวความคิดและรูปแบบผังกันแดดในงานสถาปัตยกรรม
สารศาสตร์ ปีการศึกษา 2562-2563. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, (1): 209-221.
- กิจชัย จิตจรวานิษ. (2544). ข้อเสนอแนะในการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อตอบสนองต่อสภาพ
ภูมิอากาศในเขตร้อนชื้น หน้าจั่ว ปีการศึกษา 2543-2544. วารสารวิชาการคณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 21(17): 169-176.
- ยงธนทร์ พิมลเสถียร. (2559). อนุรักษ์นิยามอาคาร: หน้าพระลาน ท่าช้าง ท่าเตียน. กรุงเทพฯ:
สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.
- ศรีศักดิ์ พัฒนาคิน. (2550). พัฒนาการของเทคโนโลยีในงานสถาปัตยกรรมร่วมสมัย ปีการศึกษา
2549-2550. Journal of Architectural/Planning Research and Studies (JARS),
5(3): 71-87.
- อภิชาติ อารจำปา. (2556). มาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์โบราณสถานของไทย. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.